

Факультет податкової справи, обліку та аудиту

Кафедра адміністрування податків

ДОВІДКА
про перевірку кваліфікаційної роботи на академічний плагіат

П. І. Б. автора роботи

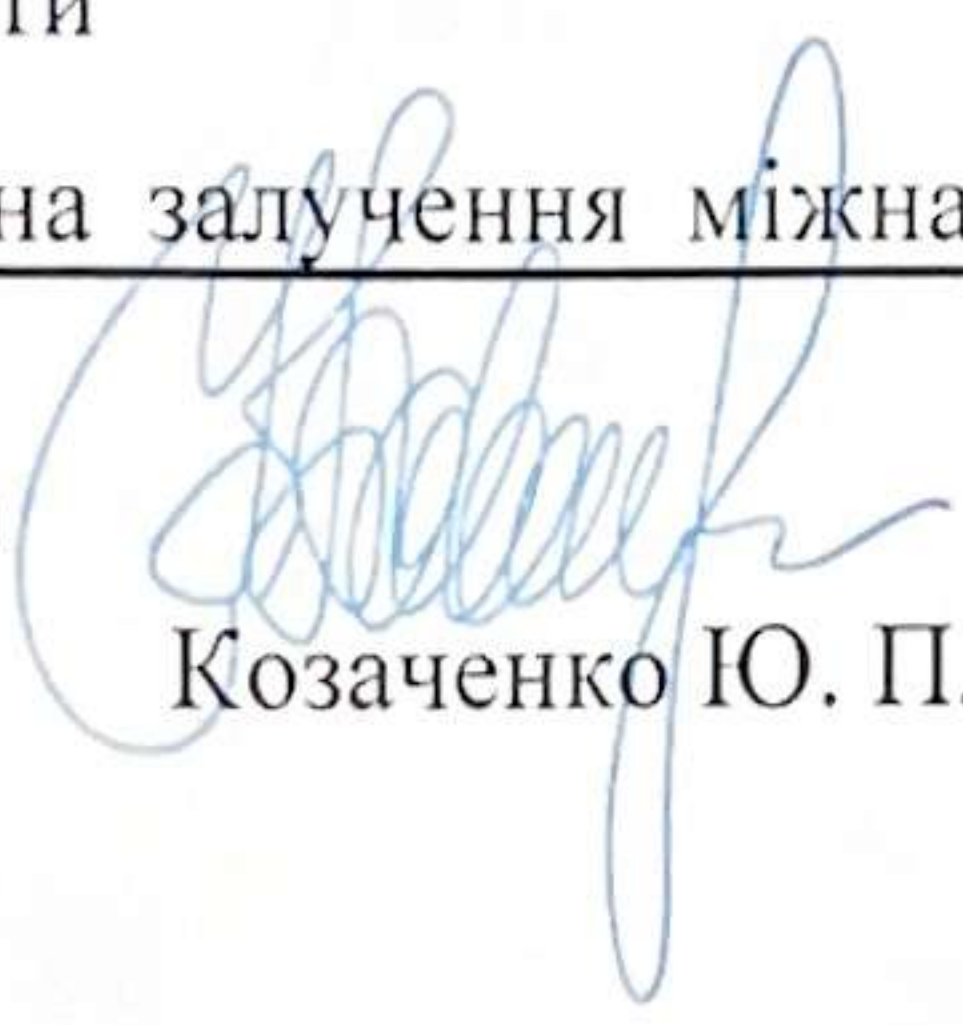
Музиченко Максим Віталійович

Курс/група _____ ОММ-24-1

Тема кваліфікаційної роботи

Вплив податкових пільг на залучення міжнародних інвестицій в Україну

П.І.Б. наукового керівника

Козаченко Ю. П.

Дата захисту: 05.02.2026

За результатом перевірки оригінальний текст у роботі становить 88,06 %.
Відсоток схожості (складається з правомірних запозичень (посилання, цитування) і неправомірних запозичень (пояснення щодо відсотку тексту, який не є оригінальним (н/д, стаття або інші роботи автора, які є у базі, але вони не зазначені в літературних джерелах) 11,94 %, цитат 0,94 %.

Завідувач кафедри
адміністрування податків

О. С. ІВАНИШИНА

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра адміністрування податків

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Вплив податкових пільг на залучення міжнародних інвестицій в
Україну»

Здобувача вищої освіти
(магістерського) рівня
II курсу, ОММ-24-1 групи,
спеціальність 071 «Облік і
оподаткування»
освітньо-професійна програма
«Міжнародне оподаткування»

підпис

Музиченко Максим
Віталійович

Науковий керівник

підпис

Козаченко Ю.П., д. н.
держ. упр, доцент,
професор кафедри

Гарант освітньо-професійної
програми

підпис

Лекарь Сергій
Іванович, д.ю.н.,
професор, професор
кафедри

Допущено до захисту за рішенням
кафедри адміністрування податків
протокол № 7 від 20.01.2026

підпис

Іванишина О. С., к.е.н.,
доцент, зав. кафедри

Ірпінь – 2026

Реєстрація № 12 20.01.2026 Навч
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 20.01.26 [підпис]
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 60P 05.02.26 [підпис]
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: [підпис] Навчур І.М.
(підпис) (ініціали, ПІБ)

Члени комісії:

[підпис]
(підпис)

Лекарь С.Г.
(ініціали, ПІБ)

Навч
(підпис)

Важенина О.С.
(ініціали, ПІБ)

[підпис]
(підпис)

Борисенко Ю.П.
(ініціали, ПІБ)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, ПІБ
------------------	-------------------------	--------------------------	----------	-----------

ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ НАУКОВИМ КЕРІВНИКОМ

1. Зміст роботи (наукова і практична значимість роботи, її наукова новизна, глибина дослідження, здатність екстраполяції теоретичних висновків до практичних ситуацій, наявність сильних і слабких сторін, логічність та послідовність викладення матеріалу тощо)	від 0 до 30	19		
2. Рівень підготовки здобувача (володіння професійною термінологією, вміння здійснювати аналіз, приймати рішення, вносити пропозиції тощо)	від 0 до 10	5		
3. Ставлення здобувача до виконуваної роботи (дотримання календарного плану, урахування пропозицій і зауважень наукового керівника, оформлення роботи тощо)	від 0 до 10	6		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	30		

ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ

1. Доповідь	від 0 до 10	6		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	3		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	21		
4. Апробація (участь у конференціях, публікація статті)	від 0 до 10	0		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	30		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	60		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
60	3	D	05.02.2024	Голова С.Т. Маминський Члени комісії: Ільницький О.О., Мокрицький Ю.Т., Кадарський

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту

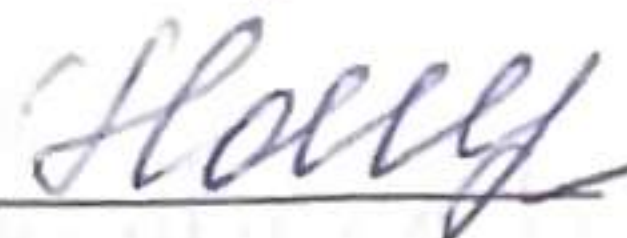
Кафедра адміністрування податків

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Освітньо-професійна програма «Міжнародне оподаткування»

Затверджую

Завідувач кафедри

 Іванишина О. С.

**Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти**

Музиченко Максим Віталійович

1. Тема кваліфікаційної роботи **«Вплив податкових пільг на залучення міжнародних інвестицій в Україну»**

2. Затверджена наказом ректора від «02» грудня 2024 №1794

3. Строк здачі закінченої роботи 22 грудня 2025

4. Цільова установка

Мета роботи – комплексне дослідження впливу податкових пільг на залучення міжнародних інвестицій в економіку України та визначення напрямів удосконалення податкової політики з метою підвищення інвестиційної привабливості держави.

Об'єкт дослідження – процес залучення міжнародних інвестицій в економіку України.

Предмет дослідження – економічні відносини, що виникають у процесі застосування податкових пільг як інструменту стимулювання міжнародної інвестиційної діяльності.

Вихідні дані до роботи – норми Податкового кодексу України, законодавчі та нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України у сфері оподаткування та інвестиційної діяльності, статистичні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, матеріали Світового банку, ЮНКТАД,

МВФ, ОЕСР, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, аналітичні звіти міжнародних фінансових організацій.

5. Перелік графічного матеріалу – 1 рисунок, 2 таблиці.

6. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом)

РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти впливу податкових пільг на залучення іноземних інвестицій в Україну

1.1 Сутність та види податкових пільг в Україні

1.2 Наукові аспекти щодо стимулювання інвестицій в контексті податкової політики

1.3 Механізм впливу податкових пільг на поведінку інвесторів

РОЗДІЛ 2. Аналіз впливу податкових пільг на міжнародні інвестиції в Україні

2.1 Аналіз обсягів та структури міжнародної інвестиційної діяльності в Україні

2.2. Оцінка результативності податкових пільг в контексті динаміки міжнародних інвестицій в Україну

РОЗДІЛ 3. Напрями удосконалення податкових пільг в Україні

3.1 Проблеми ефективності та застосування податкових пільг в Україні

3.2 Пропозиції щодо підвищення ефективності податкових пільг в Україні залучення міжнародних інвестицій.

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи	31.10.2024	31.10.2024
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання її керівнику	30.04.2025	30.04.2025
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання її керівнику	01.09.2025	01.09.2025
4.	Підготовка третього розділу роботи та подання її керівнику	14.11.2025	14.11.2025
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	22.12.2025	22.12.2025
6.	Отримання відгуку керівника роботи	29.12.2025	29.12.2025
7.	Отримання відгуку з підприємства (зовнішньої рецензії)	15.01.20026	15.01.20026
8.	Попередній захист роботи	20.01.2026	20.01.2026
9.	Допуск роботи зав. кафедри до захисту	23.01.2026	23.01.2026
10.	Захист роботи	05.02.2026	05.02.2026

Дата видачі завдання «05» листопада 2025

Науковий керівник кваліфікаційної роботи

Гарант освітньо-професійної програми

Завдання до виконання отримав

здобувач вищої освіти

Козаченко Ю. І.

(прізвище, ініціали)

Лекарь С. І.

(прізвище, ініціали)

Музиченко М. І.

(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ	7
ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1.....	11
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ НА ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ	11
1.1 Сутність та види податкових пільг в Україні.....	11
1.2 Наукові аспекти щодо стимулювання інвестицій в контексті податкової політики.....	16
1.3 Механізм впливу податкових пільг на поведінку інвесторів.	18
РОЗДІЛ 2.....	27
АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ НА МІЖНАРОДНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ.....	27
2.1 Аналіз обсягів та структури міжнародної інвестиційної діяльності в Україні	27
2.2. Оцінка результативності податкових пільг в контексті динаміки міжнародних інвестицій в Україну	34
РОЗДІЛ 3.....	42
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ В УКРАЇНІ.....	42
3.1 Проблеми ефективності та застосування податкових пільг в Україні	42
3.2 Пропозиції щодо підвищення ефективності податкових пільг в Україні для залучення міжнародних інвестицій.	46
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

ПІІ – прямі іноземні інвестиції

МІІ – міжнародні інвестиції

ПКУ – Податковий кодекс України

ДПС – Державна податкова служба України

КМУ – Кабінет Міністрів України

НБУ – Національний банк України

ДССУ – Державна служба статистики України

ЄС – Європейський Союз

ОЕСР (OECD) – Організація економічного співробітництва та розвитку

МВФ (IMF) – Міжнародний валютний фонд

Світовий банк – Група Світового банку

ЮНКТАД (UNCTAD) – Конференція ООН з торгівлі та розвитку

FDI – Foreign Direct Investment (прямі іноземні інвестиції)

GDP (ВВП) – Gross Domestic Product (валовий внутрішній продукт)

VAT (ПДВ) – Value Added Tax (податок на додану вартість)

ІІ – інвестиційна політика

ІК – інвестиційний клімат

ІПП – індустріальний парк

ПДП – податкова державна підтримка

ЕКА – експортно-кредитне агентство

MIGA – Multilateral Investment Guarantee Agency (Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій)

EBRD (ЄБРР) – European Bank for Reconstruction and Development (Європейський банк реконструкції та розвитку)

DFC – U.S. International Development Finance Corporation

ВСТУП

Актуальність теми. Привабливість іноземних інвестицій і, як наслідок, наявність достатніх фінансових ресурсів мають вирішальне значення для успішного розвитку економіки країни. Залучення іноземних інвестицій сприяє вдосконаленню та модернізації матеріально-технічної структури підприємств, підвищенню ефективності виробництва, конкурентоспроможності товарів, будівельної продукції та послуг, впровадженню інноваційних технологій та збільшенню експортного потенціалу. Податкові пільги, як інструмент державного регулювання, здатні впливати на інвестиційну поведінку міжнародних компаній, підвищувати конкурентоспроможність країни та створювати умови для залучення стратегічного капіталу.

Попри проведення низки реформ, податкова система України все ще характеризується нестабільністю, що може стримувати приплив іноземних інвестицій. У зв'язку з цим дослідження ефективності податкових стимулів у контексті інвестиційної політики є актуальним та має вагоме практичне значення. Результати аналізу дозволять оцінити дієвість існуючих механізмів стимулювання та сформулювати пропозиції, спрямовані на підвищення інвестиційної привабливості України.

Актуальність теми дослідження посилюється впливом податкових пільг на ефективність залучення іноземних інвестицій в економіку України. Перехід і структурна трансформація економіки у напрямі виробництва середньо та високотехнологічної продукції з використанням передових технологій, а також упровадження ефективних методів організації праці та сучасних засобів виробництва є визначальними чинниками залучення іноземних інвестицій в Україну. Додатковим фактором актуалізації теми також впливає з необхідності підвищення інвестиційної привабливості України та вплив на податкову систему. Створення системи гарантій та страхування іноземних інвестицій в Україні, що покриває різні види ризиків, а також правова база для такого механізму визначають актуальність дослідження для кращої інтеграції економіки України у світовий економічний простір.

Стан і ступінь розробленості проблеми у спеціальній літературі свідчать про значний науковий інтерес до питань впливу податкових пільг на залучення міжнародних інвестицій в економіку України. Дослідженню зазначеної проблематики присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних учених, як Т. Майорова, М. Долішній, О. Химич, В. Козаченко, А. Буряк, С. Єкимов, Ю. Жеревчук, Г. Мамутов, М. Лесечко, А. Черемис, В. Козик, В. Герзанич, Р. Шорт, Г. Хуфбауер, Р. Краусс, У. Делфос, Р. Родрігез, І. Тивончук, І. Гужва, Я. Белінська, Д. Богомолова, Є. Бойко, М. Ковальчук та інші. У своєму дослідженні науковці розглянули кредитування зовнішньої торгівлі, досвід іноземних країн у сфері державної підтримки експорту, форми та види позик тощо. Водночас недостатньо уваги приділялося питанню участі експортно-кредитних агентств у здійсненні фінансування інвестиційних проектів та залученні інвестицій, що, на нашу думку, є актуальним та потребує подальшого дослідження.

Метою дослідження є комплексний аналіз впливу податкових пільг на залучення міжнародних інвестицій в Україну та визначення напрямів підвищення їх ефективності.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- розкрити сутність та економічну природу податкових пільг як інструмента інвестиційної політики;
- проаналізувати види та механізми реалізації податкових стимулів, що застосовуються в Україні;
- оцінити динаміку та структуру міжнародних інвестицій в економіку України;
- визначити взаємозв'язок між податковими пільгами та обсягами іноземного капіталу;
- виявити проблеми та обмеження функціонування податкових стимулів;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення податкової політики з метою підвищення інвестиційної активності.

Об'єктом дослідження є процес залучення міжнародних (іноземних) інвестицій в економіку України.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі застосування податкових пільг як інструменту стимулювання залучення міжнародних інвестицій.

Дослідження зосереджене на процесі залучення іноземних інвестицій шляхом додаткових гарантій та запевнень під час переходу української економіки до ядра візуального технологічного продукту. Тому теоретико-методологічний підхід базується на практичному аспекті захисту давніх китайських та фінських народів, який застосовувався під час реалізації цих заходів. Особливості механізму залучення іноземних інвестицій в економіку України; метод моніторингу ефективності механізму залучення іноземних інвестицій в економіку України; економіко-статистичний метод аналізу тенденцій іноземних інвестицій з давніх часів до економіки України; та застосування методу структурного аналізу до процесу виробництва троянд. Це перевірений механізм успішного функціонування іноземних інвестицій в економіку України.

Базова інформація для дослідження базується на законах та нормативних актах, що регулюють інвестиції та банківське кредитування в Україні, звітах міжнародних організацій, публікаціях та звітах Організації економічного співробітництва та розвитку, експортно-кредитних агентств з усього світу, статистичних даних Державної служби статистики України, Національного банку України, Світового банку, ЮНКТАД та інших.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретичних основ залучення іноземних інвестицій, систематизації результатів аналізу інвестиційної політики в Україні та формулюванні практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму залучення іноземних інвестицій шляхом гарантій та страхування. Було наголошено на необхідності створення механізму залучення іноземних інвестицій шляхом гарантій та страхування.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, загальних висновків і списку використаних джерел. Робота містить 1 рисунок, 2 таблиці. Список використаних джерел містить 25 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ НА ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

1.1 Сутність та види податкових пільг в Україні

Податкова пільга – це податкове звільнення, передбачене податковим та митним законодавством, щодо обов'язку платника податків стягувати або сплачувати податки та збори, або зменшувати їх розмір за умов, встановлених законом. Надання пільг ґрунтується на характеристиках певної групи платників податків, їхньому виді діяльності, меті податку або соціальній значущості їхніх витрат. Підставою для надання податкових пільг є характеристики, що характеризують певну групу платників податків, їх вид діяльності, мету податку або характер та соціальну значущість витрат, які вони несуть.

Платники податків мають право на податкову пільгу з моменту виникнення відповідних підстав та протягом усього терміну її дії.

Стаття 30.4 Податкового кодексу конкретно передбачає, що платники податків можуть відмовитися від використання податкової пільги (за винятком пільг з ПДВ) або можуть призупинити її використання на один або кілька податкових періодів, якщо Податковим кодексом не передбачено інше. Однак невикористані податкові пільги не можуть бути перенесені на інші податкові періоди, зараховані в рахунок майбутніх податкових та митних платежів або відшкодовані з бюджету [1].

Згідно зі статтею 30, пунктом 30.5 Податкового кодексу, податкові пільги, порядок їх надання та підстави для їх надання з урахуванням вимог законодавства України про захист економічної конкуренції встановлюються виключно Податковим кодексом, постановами Верховної Ради Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, прийнятими відповідно до Податкового кодексу.

Податковий кодекс, зокрема стаття 30, пункт 30.6, передбачає, що податки та збори, не сплачені до бюджету суб'єктом господарювання для отримання податкових пільг, повинні бути обліковані цим суб'єктом господарювання. Облік цих коштів здійснюється відповідно до Порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України постановою від 27 грудня 2010 року № 1233 «Про затвердження Порядку обліку податків та зборів, не сплачених суб'єктом господарювання у зв'язку з отриманням податкових пільг», зі змінами та доповненнями (далі – «Порядок»). Цей порядок передбачає, що суб'єкт господарювання, який не сплачує податки та збори у зв'язку з отриманням податкових пільг, повинен вести облік цих пільг (наданих юридичним особам) та вносити суму цих пільг до податкової декларації, яка подається до контролюючого органу у строки, встановлені Податковим кодексом.

Суми податків та зборів, які суб'єкт господарювання не перерахував до бюджету у зв'язку з податковими пільгами, обліковуються цим суб'єктом господарювання – платником податків. Облік цих коштів здійснюється у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до статті 30, пункту 30.7 Податкового кодексу України, контролюючі органи збирають зведену інформацію про розміри наданих юридичним особам та фізичним особам-підприємцям податкових пільг та визначають втрати доходів бюджету, що виникли внаслідок надання цих пільг [1].

Для забезпечення обліку податкових пільг та інформування платників податків про перелік застосовних податкових пільг, термін їх дії та обґрунтованість, Державна податкова служба (далі – ДПС) запровадила публікацію на веб-сайті ДПС Переліку податкових пільг, що становлять недоотримання доходів бюджету, та Переліку інших податкових пільг, який оновлюється щокварталу. Крім того, відповідно до пункту 30.8 статті 30 Податкового кодексу, контролюючі органи здійснюють контроль за правильністю надання та обліку податкових пільг, а також їх цільовим використанням, за умови наявності законодавчого визначення напрямків

використання (щодо умовних податкових пільг) та своєчасного повернення до бюджету невикористаних коштів після надання пільги, якщо вона надається на відшкодувальній основі [1].

Стаття 30, пункт 30.9 Податкового кодексу України передбачає, що податкові пільги надаються у такій формі:

- a) податкове вирахування (податкове повернення), що зменшує базу оподаткування до стягнення податків та зборів;
- b) зменшення суми податку, що підлягає сплаті після стягнення податків та зборів;
- c) запровадження зниженої ставки податку;
- d) звільнення від сплати податків та зборів.

Систему податкових пільг можна розділити на дві групи. Перша група включає відносно традиційні та стабільні податкові пільги, які не залежать від змін ситуації чи навіть державної системи. Друга група характеризується своїм тимчасовим характером та актуальністю для конкретних цілей. У сучасних умовах, із запровадженням нових податкових систем та швидкозмінною економічною та політичною ситуацією, ця група характеризується зростанням кількості пільг та їх постійним розвитком. Здається, що податкове законодавство має переважно охоплювати першу групу пільг і розглядати лише другу групу, яка детально описується при регулюванні сплати конкретного податку.

Податкові пільги можна класифікувати за різними принципами. Загалом, податкова пільга визначається як:

- 1) податкове вирахування, яке зменшує податкову базу під час розрахунку податку;
- 2) зменшення податку, що підлягає сплаті після розрахунку податку;
- 3) запровадження зниженої ставки податку.

Звільнення від сплати податків може бути повним або частковим. При повному звільненні платник податків повністю звільняється від нарахування та сплати податку. При частковому звільненні вони звільняються від сплати податків лише на обмежену частину свого податку. Підставою для надання

податкових пільг є специфічні характеристики певної групи платників податків: їхній вид діяльності та мета сплати податку. Платник податків має право використовувати податкову пільгу з моменту виникнення підстав для її застосування та протягом усього терміну її дії, без необхідності попереднього повідомлення податкових органів. Характеристики податкових пільг повинні ґрунтуватися на рівності оподаткування. Надання пільг має ґрунтуватися на фінансовому становищі платника податків. Причини надання пільги, ймовірно, не є законними, якщо вони не пов'язані з фінансовим становищем [17].

Стаття 30, пункт 30.9 Податкового кодексу України містить вичерпний перелік податкових пільг. Їх диференціація ґрунтується, перш за все, на часі звільнення: до або після визначення суми, що підлягає сплаті. Серед цих пільг Податковий кодекс України передбачає складну структуру, яка поєднує два типи пільг: вирахування та зменшення. Перше враховується при розрахунку податку, тоді як зменшення зменшує вже розраховану суму на певну суму. Податкові пільги надаються шляхом:

1) Вирахування (зняття): Це передбачає розподіл окремих складових загальної оподатковуваної бази для зменшення її суми при розрахунку та сплаті податку. Цей тип пільги характеризується механізмом надання, адаптованим до безпосередньо зменшеної оподатковуваної бази. Ці податкові пільги можна класифікувати: а) за типом платника податків: повні: надаються всім платникам податків; часткові: надаються певним категоріям платників податків; б) за умовами: постійні: застосовуються безперервно протягом тривалого періоду часу; тимчасові – на певний та обмежений період (підприємства з іноземними інвестиціями); надзвичайні – надаються у зв'язку з настанням певних раптових обставин; в) за елементами об'єкта: майно – вирахування певної частини оподатковуваного майна; відрахування з доходу – застосовуються до частини доходу платника залежно від виду діяльності;

2) Знижки: податкові пільги, що дозволяють зменшити податок на певні суми. Загальна сума цих знижок, що складають основу для знижки, визначається сумою витрат платника податків, яку законодавець відраховує з податку, тим

самим зменшуючи базу оподаткування на відповідну суму. Це конкретизує підприємницький інтерес до певної діяльності платника податків та спрямовує його витрати у певному напрямку. У цьому випадку може бути застосована класифікація відрахувань (відрахувань) у податковій сфері (за типом платника податків, за періодом та за елементами бази оподаткування): а) обмежені знижки, розмір яких прямо або опосередковано обмежений; б) необмежені знижки: знижки, що дозволяють зменшити базу оподаткування на загальні витрати платника податків; в) встановлення зниженої ставки податку; г) звільнення від податків та зборів. Податкові пільги є винятком із загальної системи розрахунку конкретної ставки податку, встановленої нормативно-правовим актом, та враховують особливості платника податків, об'єкт, ставку оподаткування або інші умови. У цьому випадку пільги зазвичай полягають у повному або частковому звільненні від оподаткування [17].

Види пільг встановлені у розділах Податкового кодексу України, можуть включати такі форми: а) Неоподатковуваний мінімум об'єкта оподаткування. Визначення абсолютної вартості грошової суми на основі інфляції є безглуздом. Тому законодавець призначає значення, кратне мінімальній заробітній платі, затвердженій Верховною Радою України, яка автоматично збільшується при зміні мінімальної заробітної плати; б) Виключення певних елементів зі складу об'єкта оподаткування. У більшості випадків це частина доходу або інших об'єктів оподаткування, призначених для цілей, що цікавлять державні органи або місцеві органи влади (заходи з охорони навколишнього середовища, розвиток нових технологій); в) Звільнення від сплати податків для певних осіб або категорій платників податків. Законодавець таким чином відкриває нові перспективи для реальних надходжень, одночасно зменшуючи податкові відрахування, оскільки кошти на функціонування цих підприємств часто забезпечуються з бюджету, що сприяє руху коштів від платників податків до бюджету і навпаки до нужденних. г) Зниження ставки податку. Цей вид пільги відображає важливість діяльності, на яку поширюється знижена ставка податку

на національному та регіональному рівнях. д) Цільові податкові пільги, вони можуть включати різні форми відстрочення стягнення податків.

Певні особливості сплати податків та методів перерахунку також можна вважати пільгами, хоча це окреме питання, яке слід вирішувати на освітньому рівні. Податкова природа авансових платежів викликає багато проблем, але такий механізм оплати також може забезпечити багато переваг для платника [1].

1.2 Наукові аспекти щодо стимулювання інвестицій в контексті податкової політики

Українська економіка наразі характеризується обмеженістю фінансових ресурсів. Значні фінансові втрати та збитки, спричинені війною, розв'язаною Росією в Україні, негативним впливом пандемії COVID-19, спробами тиску та впливу з боку ворожих урядів тощо, ще більше загострюють та ускладнюють ситуацію. Активна інвестиційна діяльність може певною мірою вирішити цю проблему шляхом мобілізації доступних коштів інвесторів. Однак низька інвестиційна привабливість країни вимагає заходів щодо стимулювання інвестиційної активності за допомогою різних методів, включаючи податкові пільги [5].

Ефективність податкової політики є одним із ключових чинників формування сприятливого інвестиційного клімату в державі, а отже — визначає масштаби та структуру надходження капіталу, зокрема міжнародного. Наукові дослідження в галузі фінансів і державного регулювання переконливо свідчать, що саме податкова система формує базові стимули для поведінки інвестора: визначає рівень ризиків, прогнозованість прибутковості та можливість довгострокової реалізації проєктів. Таким чином, податкова політика виступає не лише фіскальним механізмом наповнення бюджету, а й інструментом економічного розвитку, здатним прискорювати або, навпаки, стримувати інвестиційні процеси [14].

З наукової точки зору механізм стимулювання інвестицій через податкові інструменти ґрунтується на двох основоположних принципах: зниженні вартості інвестиційного процесу та зменшенні ризику вкладення капіталу. Перший реалізується через запровадження податкових пільг, відстрочок, зниження ставок оподаткування, введення інвестиційного податкового кредиту тощо. Другий принцип пов'язаний із правовою стабільністю податкового законодавства, його прозорістю та передбачуваністю, а також інституційною спроможністю держави забезпечувати рівні умови для резидентних і нерезидентних інвесторів. Коли податкова система характеризується надмірною варіативністю або складністю, інвестори зазвичай обирають безпечніші юрисдикції, що знижує конкурентоспроможність країни [5].

Наукові підходи до вивчення податкової політики виділяють три основні моделі її впливу на інвестиційні процеси.

1. Фіскальна модель, коли податки виконують передусім функцію бюджетного наповнення і не орієнтовані на стимулювання інвестування. Такий підхід характерний для економік із високим податковим навантаженням, що часто призводить до відтоку капіталу та переорієнтації інвесторів на тіньові схеми.
2. Регуляторна модель, за якої податкова система використовується для структурної перебудови економіки — держава вибірково знижує податкові бар'єри в перспективних секторах, намагаючись спрямувати інвестиції у визначені стратегічні напрями.
3. Інтегрована модель, що поєднує фіскальні та стимулюючі інструменти й передбачає гнучку політику залежно від економічного циклу, зовнішніх викликів та стану ринкового середовища. Саме така модель найчастіше розглядається науковцями як оптимальна для країн, що інтегруються у глобальні економічні процеси [18].

Особливого значення у сучасній економічній думці набувають інвестиційні податкові пільги, які розглядаються як один із найефективніших інструментів залучення капіталу. Їх вплив проявляється через зниження

собівартості реалізації проєкту та прискорення термінів окупності вкладених коштів. Пільги можуть мати різні форми: зменшення ставки податку на прибуток для інвестиційних проєктів, звільнення від податку на імпорт обладнання, податкові канікули на перші роки діяльності підприємства, прискорена амортизація основних засобів. Емпіричні дослідження підтверджують, що саме комбінація цих інструментів забезпечує найбільш відчутний позитивний ефект, тоді як одноразове використання окремого механізму має обмежений результат.

Водночас науковці наголошують, що податкові стимули не можуть розглядатися ізольовано, оскільки їх ефективність залежить від загальної економічної ситуації, стану права, рівня корупційних ризиків та доступу до фінансових ресурсів. Податкова політика лише формує базу для інвестування, але без супровідних реформ — митних, судових, валютних — її потенціал буде частково нівельований. Тому сучасний підхід до податкового стимулювання інвестицій передбачає системність, довготривалість заходів і орієнтацію на прогнозовані результати [5].

Таким чином, наукові аспекти стимулювання інвестицій у контексті податкової політики демонструють, що податкові механізми є фундаментальним фактором економічної динаміки. Вони не лише зменшують витрати інвестора, а й формують довіру до держави, забезпечують стабільність і конкурентоспроможність на світовому ринку. Оптимально сформована податкова стратегія здатна перетворити інвестиційний процес на рушійну силу економічного розвитку та відновлення, що є особливо актуальним для України в умовах модернізації економіки та інтеграції у міжнародні фінансові системи.

1.3 Механізм впливу податкових пільг на поведінку інвесторів.

Одним із найважливіших аспектів бізнес-клімату в країні є інвестиційний клімат. Цей клімат формується низкою факторів, що визначають ризик інвестицій та можливість їх ефективного використання, тим самим забезпечуючи інвестиційну активність вітчизняних та іноземних інвесторів. Економічна криза

в Україні, яка загострилася в останні роки, постійно зростаюче прагнення урядів подолати її шляхом дерегуляції та лібералізації економічних відносин, а також посилення податкового тиску свідчать про відсутність у країні ефективних ринкових механізмів для подолання кризи та пожвавлення інвестиційної активності [7].

Податкову політику можна визначити як сукупність правил, згідно з якими податки стягуються з суб'єктів господарювання (юридичних та фізичних осіб) – як резидентів, так і нерезидентів – та перераховуються до бюджетів усіх рівнів. Метою податкової політики є забезпечення розумного балансу між часткою загального первинного доходу, зосередженою для подальшого перерозподілу в бюджетній системі, та часткою загального первинного доходу, доступною для юридичних та фізичних осіб [1].

Вдосконалення податкової системи, яка стимулює виробництво, особливо в умовах нестабільності грошово-кредитної та банківської системи, є складним процесом. Податкова система має стати засобом створення сприятливих умов як для вітчизняних виробників, так і для іноземних інвесторів. Водночас необхідно враховувати, що після запровадження нової податкової системи мине два-три роки, що призведе до зниження податкового навантаження стосовно економічного зростання.

Незважаючи на неодноразові спроби реформування, сучасна українська податкова система залишається недосконалою. Вона не сприяє економічному зростанню, відродженню вітчизняного виробництва, виробництву конкурентоспроможної продукції, стимулюванню інвестицій. Тому важливу роль у стимулюванні інвестицій за допомогою податкової політики відіграють загальний рівень оподаткування та індивідуальні податкові ставки, які визначають прибутки суб'єктів господарювання та рівень цін.

Податки на прибуток суб'єктів господарювання та податки на прибуток є важливими податками, які безпосередньо стимулюють або гальмують інвестиційні процеси всередині держави. Дійсно, збільшення та якісна зміна структури доходів населення, а також розширення тенденцій споживання

впливають на участь громадян у формуванні капіталу. Завдяки відповідній податковій політиці, схильність суспільства до заощаджень (за високих ставок оподаткування) або, навпаки, до підвищення активності (за низьких ставок) може трансформуватися в інвестиції [12].

Міжнародний досвід показує, що в розвинених країнах зниження надходжень від податку на прибуток є наслідком зниження ставок оподаткування, що, у свою чергу, призвело до активізації інвестиційних процесів. Тому, на нашу думку, для України в сучасних економічних умовах особливо важливо диференціювати ставки податку на прибуток залежно від пріоритетів галузей економіки та окремих підприємств. Натомість у розвинених країнах спостерігається тенденція до скасування податкових відрахувань та застосування єдиної, помірної ставки оподаткування. Це пояснюється спробою забезпечити нейтральність податкової системи щодо підприємницької діяльності [21].

Питання впливу непрямих податків на інвестиційну активність залишається актуальним. Наразі, через відсутність конкуренції та достатньої пропозиції товарів місцевого виробництва на ринку, а також незбалансовану фінансову систему, непрямі податки призводять до загального зростання цін та є суттєвим фактором інфляції. Переважання непрямих податків над прямими в Україні пояснюється слабкою податковою культурою, що сприяє приховуванню доходів, існуванню тіньової економіки та низькому рівню доходів переважної більшості населення.

Тому неможливо перекласти тягар податку на прибуток на громадян, оскільки досвід показує, що в промислово розвинених країнах, чим вищі доходи населення, тим більш поширені прямі податки. По-перше, на рівень інвестиційної активності безпосередньо впливає безліч податкових пільг, якими користуються інвестори. До найбільш значних податкових пільг, що діють у світі, належать прискорена амортизація, податкові пільги для інвестицій, експортні пільги для новостворених акціонерних товариств, звільнення від оподатковуваного прибутку на дивіденди, що виплачуються акціонерам, звільнення від оподаткування частини прибутку, призначеної для фінансування

наукових досліджень тощо. В Україні податкові пільги на інвестиції чи дослідження законодавчо не передбачені. Податкові пільги можуть надаватися лише для стимулювання виробництва та інвестицій нових компаній [21].

Незважаючи на відносне зростання обсягів інвестицій, цей фактор економічного зростання в Україні в останні роки використовувався недостатньо.

Таблиця 1.1

Економічне зростання обсягів інвестицій протягом 2020-2024 років [6]

Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		2023 р.		2024 р.	
	Млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн.	%	Млн грн.	%	Млн грн	%
Обсяг інвестицій	151.8	100	150.7	100	209.1	100	293.7	100	247.9	100
За рахунок коштів										
Державного Бюджету	6,7	4,4	9,5	6,3	15,6	7,5	17,1	5,8	6,2	2,5
Місцевого бюджету	4,2	2,7	4,4	2,9	6,1	2,9	9,1	3,1	7,0	2,8
Власних коштів підприємств	96,0	63,3	84,0	55,7	113,0	54,0	175,4	59,7	157,1	63,4
Кредитів банків	21,60	14,2	20,6	13,7	37,4	17,9	50,1	17,1	36,7	14,8
Іноземних інвесторів	6,9	4,5	3,4	2,3	6,5	3,1	5,0	1,7	4,0	1,6
Інших джерел	16,4	10,9	28,8	19,1	30,5	14,6	36,8	12,6	36,8	14,9

Джерело: авторська розробка

Аналіз обсягів та загальних тенденцій інвестицій в основний капітал свідчить про те, що їхня нераціональна структура та нестабільна динаміка все ще існують. Дані таблиці 1.1 показують, що власний капітал залишається основним

джерелом розвитку інвестицій для компаній. Найбільшу частку (63,3%) у 2020 році та 63,4% у 2024 році становило акціонерне фінансування. Водночас акціонерне фінансування інвестиційної діяльності значно зменшилося (у 2,8 рази) (з 4,5% у 2020 році до 1,6% у 2024 році), що свідчить про несприятливий інвестиційний клімат в Україні. Частка зовнішнього фінансування значно коливається, від 14,2% у 2020 році до 13,7% у 2024 році [9].

Однак у 2021 році частка кредитів комерційним банкам зросла порівняно з попередніми роками до 17,9%, а у 2024 році значно зменшилася на 3,1 процентного пункту до 14,8%. Такі коливання можуть свідчити про відсутність довіри до вітчизняної банківської системи, незважаючи на відносну стабілізацію процентної політики комерційних банків. Частка державного фінансування (кошти з державного та місцевих бюджетів) також залишається нестабільною, становлячи в середньому 9% між 2020 і 2024 роками [13].

Розглядаючи динаміку іноземних інвестицій в українські компанії у 2024 році, очевидно, що основними країнами інвестування, на які припадає 83% від загального обсягу прямих інвестицій, є Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Австрія, Франція, Велика Британія тощо (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Прямі іноземні інвестиції в Україні у 2024 р. [12]

Країни	Обсяги прямих інвестицій	
	Млн. дол.США	%
Кіпр	18712	33,1
Німеччина	6194,8	11
Нідерланди	5504	9,7
Австрія	3216,4	5,7
Велика Британія	2724,4	4,8
Віргінські острови	2452,4	4,3
Франція	1843	3,3
Швейцарія	1277,5	2,3

Продовження Таблиці 1.2

Італія	1259	2,2
Беліз	1036,6	1,8
США	985,8	1,7
Польща	831,8	1,5
Інші країни	6685,4	11,8
Всього	56565,2	100,0

Джерело: авторська розробка

Порівняльний аналіз прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну та країни Центральної та Східної Європи показує, що Україна суттєво відстає як за обсягом залучених інвестиційних коштів, так і за кількістю реалізованих інвестиційних проектів та створених робочих місць.

Польща, Угорщина та Чехія лідирують за ПІІ в Центральній та Східній Європі. Незважаючи на зростаючу привабливість Центральної та Східної Європи, країни Західної Європи – Велика Британія, Франція та Німеччина – лідирують за кількістю інвестиційних проектів. Сполучені Штати, Німеччина та Велика Британія залишаються найбільшими донорами ПІІ в Центральній та Східній Європі.

Невизначеність щодо інвестиційного клімату в Україні перешкоджає готовності до інвестування та підриває інвестиційний потенціал країни. Поєднання інфляції та зниження ВВП викликає занепокоєння інвесторів щодо бізнес-середовища в Україні. З огляду на те, що банківська система України досі не в змозі залучити достатньо коштів для довгострокового фінансування та модернізації виробництва, а внутрішні джерела фінансування українських компаній вкрай обмежені, приплив прямих іноземних інвестицій має вирішальне значення. За розрахунками МВФ, збільшення прямих іноземних інвестицій на 1% збільшує зростання ВВП на 0,4% [17].

Основними перешкодами для покращення інвестиційного клімату є необхідність цільового використання коштів та ефективного управління ними українськими компаніями-бенефіціарами, удосконалення правової та організаційної бази для підвищення ефективності механізмів, що забезпечують сприятливий інвестиційний клімат, а також встановлення стабільності та забезпечення захисту прав інвесторів. Ці проблеми наразі загострюються політичною нестабільністю, військовими діями на сході України та економічною кризою, які призвели до значного зниження прямих іноземних інвестицій в Україну. Варто зазначити, що значна частка цих інвестицій (близько 30%) має кіпрське походження. Насправді це не іноземні інвестиції, а капітал українських бізнесменів, які переказують його через офшорні компанії, щоб скористатися податковими пільгами. Інвесторів також відлякує низький рейтинг України в міжнародних рейтингах за легкістю ведення бізнесу. В 2018 році наша країна посідала 96-те місце зі 189 країн у рейтингу Doing Business разом із Філіппінами, Багамськими Островами, Домініканською Республікою та Шрі-Ланкою. Тому фактичний обсяг іноземних інвестицій в економіку України значно нижчий, ніж зафіксовано статистичними органами [21].

Поточна ситуація вимагає термінових заходів щодо стимулювання припливу іноземного капіталу в економіку України. Тому тісний зв'язок між інвестиційною активністю та рівнем оподаткування є безперечним. Податкові надходження є основним джерелом фінансування державного бюджету та є основним джерелом фінансування пріоритетних секторів бізнесу та державного сектору. Однак сплата податків зменшує фінансові ресурси держави, а отже, і інвестиційний потенціал підприємств.

Не випадково податкове законодавство містить кілька елементів, які позитивно впливають на економічну діяльність. На жаль, вони не повністю впроваджені в сучасній податковій практиці. Однак варто виділити деякі позитивні зрушення у цьому плані. До найбільш значних нововведень у податковому законодавстві, пов'язаних з інвестиційною діяльністю.

Висновки до розділу 1:

Проведений теоретичний аналіз дозволяє стверджувати, що податкові пільги відіграють визначальну роль у формуванні сприятливого інвестиційного середовища держави. Вони виступають не лише інструментом фіскального регулювання, а й дієвим механізмом економічної мотивації іноземного капіталу. Ключова сутність податкових пільг полягає у цілеспрямованому зниженні податкового навантаження на інвестора, що сприяє росту прибутковості проектів, скороченню строків їх окупності та зниженню ризиків входу на ринок. Види податкових стимулів, зокрема податкові канікули, пільгові ставки, прискорена амортизація та звільнення від окремих податків, забезпечують диференційований вплив на інвестиційну активність. Ефективність таких інструментів ґрунтується на взаємозв'язку між економічною вигодою, очікуваним рівнем ризику та прогнозованістю податкових правил. Аналіз світових моделей свідчить, що країни з усталеною системою пільг, прозорим законодавством та низьким адмініструванням податків демонструють значні обсяги притоку іноземного капіталу. Отже, не сам факт наявності пільг визначає їх результативність, а комплексність і стабільність механізму, який формує довіру інвестора.

Механізм впливу податкових пільг на інвестора можна охарактеризувати як економічний ланцюг, де зниження податкових витрат → підвищує окупність та рентабельність вкладень → зменшує ризикованість рішень → стимулює розширення виробництва та приплив капіталу.

Отже, податкові пільги - це стратегічний елемент інвестиційної політики держави. Їх застосування може суттєво підвищити міжнародну конкурентоспроможність країни, сформувати прогнозовані умови ведення бізнесу та створити передумови для збільшення обсягів іноземних інвестицій. Ефективність стимулювання залежить від наявності пільг, від узгодженості, прозорості, стабільності та орієнтації на довгостроковий економічний розвиток.

Висновок до розділу

Проведений теоретичний аналіз дозволяє стверджувати, що податкові пільги відіграють визначальну роль у формуванні сприятливого інвестиційного середовища держави. Вони виступають не лише інструментом фіскального регулювання, а й дієвим механізмом економічної мотивації іноземного капіталу. Ключова сутність податкових пільг полягає у цілеспрямованому зниженні податкового навантаження на інвестора, що сприяє росту прибутковості проектів, скороченню строків їх окупності та зниженню ризиків входу на ринок. Види податкових стимулів, зокрема податкові канікули, пільгові ставки, прискорена амортизація та звільнення від окремих податків, забезпечують диференційований вплив на інвестиційну активність. Ефективність таких інструментів ґрунтується на взаємозв'язку між економічною вигодою, очікуваним рівнем ризику та прогнозованістю податкових правил. Аналіз світових моделей свідчить, що країни з усталеною системою пільг, прозорим законодавством та низьким адмініструванням податків демонструють значні обсяги притоку іноземного капіталу. Отже, не сам факт наявності пільг визначає їх результативність, а комплексність і стабільність механізму, який формує довіру інвестора.

Механізм впливу податкових пільг на інвестора можна охарактеризувати як економічний ланцюг, де зниження податкових витрат → підвищує окупність та рентабельність вкладень → зменшує ризикованість рішень → стимулює розширення виробництва та приплив капіталу.

Отже, податкові пільги - це стратегічний елемент інвестиційної політики держави. Їх застосування може суттєво підвищити міжнародну конкурентоспроможність країни, сформувати прогнозовані умови ведення бізнесу та створити передумови для збільшення обсягів іноземних інвестицій. Ефективність стимулювання залежить від наявності пільг, від узгодженості, прозорості, стабільності та орієнтації на довгостроковий економічний розвиток.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ НА МІЖНАРОДНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз обсягів та структури міжнародної інвестиційної діяльності в Україні

Міжнародні інвестиції — важливе джерело капіталу, технологій і управлінської експертизи, які можуть стимулювати економічне зростання, модернізацію виробництва, створення робочих місць. Для України, зважаючи на виклики, пов'язані зі збройним конфліктом, руйнуванням інфраструктури та потребою в відновленні економіки, аналіз динаміки іноземних інвестицій має особливе значення — він дає змогу оцінити, наскільки країна лишається привабливою для зовнішнього капіталу, в яких секторах і яка структура інвестування, і які передумови для майбутніх інвестицій.

Завдяки успіхам українських збройних сил на місцях, спільним зусиллям уряду та бізнесу, швидкій відбудові зруйнованої або пошкодженої критичної інфраструктури державними службами та постійній фінансовій підтримці міжнародних партнерів, було збережено економічну стабільність. Понад 90% підприємств відновили свою діяльність з початку конфлікту, що дозволило нашій економіці знову зростати. В результаті, вдалося успішно відновити економічне зростання у 2023 році – за попередніми даними Державної служби статистики, зростання ВВП досягло 5,5% (порівняно зі зниженням на 28,8% у 2022 році). Зростання було зумовлене, головним чином, покращенням промислового виробництва та постійним позитивним внеском транспортного, будівельного та внутрішньо торгового секторів, тоді як сільське господарство мало негативний вплив через нижчі весняні врожаї [21].

За даними Національного банку України, обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України (акціонерний капітал та борг) станом на 30 вересня 2024 року становив 55 440,1 млн доларів США. Ці інвестиції спрямовуються у вже розвинені сектори економіки. Станом на 30 вересня 2024 року найбільшу частку ПІІ (акціонерний капітал) мали промислові підприємства

(38,3%), далі йдуть установи та організації, що займаються оптовою та роздрібною торгівлею та ремонтом автомобілів і мотоциклів (16,6%) [21].

Фактори, що визначають інвестиційну динаміку:

1. Геополітичні та безпекові ризики. Тривалий воєнний конфлікт створює високий ризик втрат активів, зупинки виробництва та логістичних обмежень — це головний стримуючий фактор для нових прямих інвестицій. Водночас певні інвестори демонструють стійкість та “контингентну сміливість”, розглядаючи Україну як довгострокову інвестиційну можливість.

2. Міжнародна фінансова підтримка. Значні суми від міжнародних фінансових частково компенсують падіння приватних потоків, забезпечують бюджетну стійкість і створюють мультиплікативний ефект для приватних інвестицій, особливо у відновленні інфраструктури. Наприклад, у 2024–2025 рр. EBRD (Європейський банк реконструкції та розвитку) та інші установи значно наростили фінансування проектів в Україні.

3. Реформи та регуляторний клімат. Прозорість регулювання, захист прав власності, боротьба з корупцією та судова реформа — ключові детермінанти відновлення довіри інвесторів. Політика щодо лібералізації інвестиційних умов і прискорення процедур (включно з підготовкою до інтеграції в ЄС) сприятиме притоку довгострокового капіталу.

4. Структура відновлення і «зелена трансформація». План відновлення країни передбачає масштабні інфраструктурні проекти, створюючи попит на прямі інвестиції у будівництво, енергетику та промисловість. Одночасно глобальні інвестиційні тенденції (зниження загального обсягу FDI у Європі в 2024 році) означають, що Україна частково конкуруватиме за ресурси з іншими країнами, але також може виграти, отримавши цільове фінансування.

У рамках багаторічної фінансової програми на 2024–2027 роки Європейський Союз створив новий фінансовий інструмент для України: Механізм допомоги Україні з бюджетом 50 мільярдів євро на 2024–2027 роки. Уряд ухвалив План для України (Постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 року № 244). У цьому плані перелічені реформи, спрямовані на

досягнення цілей Інструменту для України, заходи (умови) для їх реалізації та відповідні показники. Досягнення цих цілей є умовою для виплати підтримки ЄС у 2024-2027 роках [24].

Варто також зазначити, що підтримка вітчизняних виробників є поширеною та перевіреною практикою в багатьох промислово розвинених країнах. В умовах України розвиток вітчизняного виробництва, підтримка експорту сировини та залучення інвестицій у виробничий сектор є єдиними життєздатними шляхами до стабільності та розвитку.

Відповідно до Указу Президента № 31 від 26 січня 2024 року під патронатом Президента Володимира Зеленського було створено загальноукраїнську економічну платформу «Зроблено в Україні». Платформа «Зроблено в Україні» є одним із інструментів державної економічної політики, спрямованої на підтримку вітчизняних виробників, стимулювання внутрішнього попиту та підвищення конкурентоспроможності української продукції. Реалізація цієї ініціативи передбачає створення мережі регіональних представництв на базі державних центрів зайнятості. На меті зміцнити економічні відносини, забезпечити постійний обмін між українським урядом та бізнес-спільнотою, а також підтримати українських виробників у нарощуванні потенціалу в рамках державної та економічної системи. Крім того, розпочалося створення регіональних представництв. Перше регіональне представництво «Зроблено в Україні» було відкрито в Сумах, у міському центрі зайнятості. Ще одне регіональне представництво було відкрито в Чернігові для підтримки мікро, малих та середніх підприємств у регіоні.

Платформа «Зроблено в Україні» планує відкрити регіональні представництва у понад 100 державних центрах зайнятості по всій Україні до 2024 року. На підтримку національної економічної платформи Кабінет Міністрів України 23 лютого 2024 року прийняв Постанову № 197 під назвою «Питання просування української продукції». Метою цієї постанови є просування української продукції, стимулювання внутрішнього попиту на товари вітчизняних виробників та підвищення обізнаності про цю продукцію серед

української громадськості [22].

9 серпня 2024 року Міністерство економіки та Датський інститут прав людини (DIHR) підписали Меморандум про взаєморозуміння, який закладає основу для зміцнення співпраці у сфері захисту прав людини та відповідальної ведення бізнесу в Україні. Меморандум про взаєморозуміння зокрема охоплює:

- Оцінку ризиків для прав людини в Україні, адресовану міжнародним фінансовим установам, які інвестують або розглядають можливість інвестування в країну;

- Сприяння діалогу між урядом, українським приватним сектором та установами з фінансування розвитку для визначення конкретних викликів та можливостей, пов'язаних з імплементацією Керівних принципів ООН та Керівних принципів ОЕСР. Крім того, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації та запровадженням воєнного стану на території України відповідно до Указу Президента України № 64 від 24 лютого 2022 року «Про запровадження воєнного стану в Україні», Верховна Рада України та Уряд докладають зусиль для створення сприятливого середовища для інвестицій в Україну [22].

Для підвищення привабливості української економіки для стратегічних інвесторів, підвищення привабливості країни для інвесторів, створення добре оплачуваних робочих місць та посилення конкурентоспроможності економіки шляхом запровадження державного фінансування великих інвестиційних проектів було прийнято закон України «Державна підтримка великих інвестиційних проектів в Україні». В результаті було запроваджено нові форми державної підтримки великих інвестиційних проектів:

- Покриття витрат на підключення інвестора до інфраструктури та транспортних мереж;

- Компенсація витрат на технічну та транспортну інфраструктуру, побудовану заявником або інвестором, за умови здійснення ними значних інвестицій, необхідних для реалізації інвестиційного проекту

- Звільнення від компенсації збитків лісовому господарству.

А також:

- Можливість розпочати великий інвестиційний проект за 18 місяців до подання заявки на державне фінансування. У цьому випадку здійснені інвестиції вважатимуться великими інвестиціями лише в тому випадку, якщо вони становлять максимум 30% від загальної вартості великих інвестицій.

- Сфера застосування великих інвестиційних проектів розширена, включивши до неї такі сектори, як електронні комунікації, виробництво біоетанолу, біогазу та біометану.

- Поріг для великих інвестицій знижено з 20 мільйонів євро до 12 мільйонів євро.

Для підвищення привабливості української економіки для стратегічних інвесторів, збільшення її інвестиційної привабливості, створення добре оплачуваних робочих місць та зміцнення конкурентоспроможності країни шляхом державної підтримки масштабних інвестиційних проектів, у державному бюджеті на 2024 рік було виділено 3 млрд гривень зі спеціального фонду. Цей фонд дозволяє інвесторам покривати до 30% витрат на проекти [13].

У 2024 році шість великих інвестиційних проектів було подано на оцінку до Міністерства економічного розвитку. Вперше було підписано дві окремі інвестиційні угоди. Очікується, що кожен проект створить щонайменше 100 робочих місць під час реалізації. Необхідні інвестиційні витрати на проекти перевищують дванадцять мільйонів євро.

Індустріальні парки є ефективним інструментом залучення інвестицій, оскільки забезпечують скорочення термінів реалізації інвестиційних проектів, оптимізацію витрат інвесторів та створення сприятливих умов для розвитку промислового виробництва. Податкові пільги для учасників індустріальних парків виступають додатковим стимулом інвестиційної активності.

Цей перевірений механізм, заснований на міжнародному досвіді, сприяє індустріалізації економіки, модернізації промисловості завдяки більш ефективному використанню ресурсів та принципам циркулярної економіки, залучає інвестиції, створює робочі місця та забезпечує сталий регіональний та місцевий розвиток. Промислові землі значно скорочують час виходу компаній на

ринок, значно пришвидшуючи пошук оптимальних місць розташування, початок будівництва та введення об'єктів в експлуатацію [11].

В Україні будівництво та забудова промислових земель набирає обертів, незважаючи на збройну агресію та військові дії Російської Федерації.

Для створення сприятливих умов для залучення значних інвестицій у промислове виробництво, учасники індустріальних парків користуються такими перевагами:

- Звільнення від податку на додану вартість (ПДВ) на імпорт нового обладнання на митну територію України в режимі імпортного митного режиму;
- Звільнення від податку на прибуток протягом десяти років (у разі реінвестування);
- Дозвіл місцевим органам влади встановлювати пільгові ставки податку на майно та зборів за розвиток [21].

На міжнародному рівні Міністерство економічного розвитку тісно співпрацює з такими організаціями, як Світовий банк, MIGA, DFC, ЄБРР та експортно-кредитні агентства в країнах-партнерах. MIGA – це страхова компанія, яка працює в Україні та з початку масштабного російського вторгнення видала страхові гарантії на суму понад 324 мільйони доларів США для покриття військових (політичних) ризиків.

Корпорація фінансування розвитку США (DFC) схвалила проекти страхування воєнних ризиків в Україні на загальну суму понад 380 мільйонів доларів, спрямовані на підтримку продовольчої безпеки, малого бізнесу, охорони здоров'я та міжнародної торгівлі. Крім того, цього року планується повний запуск програми страхування воєнних ризиків ЄБРР, а також очікується включення додаткових агентств експортного кредитування до програми страхування інвестицій.

Згідно з результатами оновленого «Експрес-аналізу втрат та потреб в Україні» (RDNA3), проведеного спільно Світовим банком, урядом України, Європейською комісією та Організацією Об'єднаних Націй за підтримки інших партнерів, втрати в Україні станом на 31 грудня 2023 року, після майже двох років

війни, склали:

- Майже 152 мільярди доларів прямих збитків. Найбільш постраждалими секторами є житло, транспорт, енергетика, сільське господарство, торгівля та промисловість;
- Економічні втрати становлять понад 499 мільярдів доларів, включаючи перебої в торговельних потоках і виробництві, а також додаткові витрати, пов'язані з війною;
- Потреби України у відновленні та реконструкції оцінюються майже в 486 мільярдів доларів.

Уряд України стикається зі складними рішеннями щодо розподілу державних витрат на захист життя та добробуту населення, одночасно підтримуючи економіку. Наша поточна стратегічна мета — вирішити цю проблему. У цьому контексті основними пріоритетами є:

- Фінансування основних державних функцій;
- Надання основних послуг населенню;

Відбудова країни відповідно до централізованих пріоритетів реконструкції та відродження, визначених у Національній оцінці реконструкції та децентралізації (RDNA3):

1. Енергетика, включаючи реконструкцію та модернізацію ліній електропередач та розподілу, а також реконструкцію та децентралізацію генеруючих потужностей, включаючи розвиток відновлюваних джерел енергії та забезпечення безпеки електромережі.

2. Транспорт, з особливим акцентом на внутрішні та транскордонні зв'язки, включаючи реконструкцію доріг, залізниць, мостів, портів, прикордонних переходів та поштових послуг.

3. Житлово-комунальні послуги, включаючи плановий ремонт та комплексну реконструкцію житлового фонду, а також реконструкцію та модернізацію теплових мереж, енергоефективність, водопостачання та очищення стічних вод, а також управління відходами.

4. Інфраструктура та соціальні послуги, включаючи ремонт, реконструкцію

та модернізацію шкіл та закладів охорони здоров'я, а також соціально-культурна інфраструктура та послуги.

5. Промисловість та послуги, включаючи базову підтримку приватного сектору, зокрема промисловості та торгівлі, сільського господарства та іригації, з особливим акцентом на зниження інвестиційних та комерційних ризиків.

6. Горизонтальні пріоритети, включаючи розмінування, телекомунікації, цифрові технології та кібербезпеку, готовність до стихійних лих та їх запобігання, а також демократію, правосуддя та права людини.

2.2. Оцінка результативності податкових пільг в контексті динаміки міжнародних інвестицій в Україну

Оцінка ефективності податкових пільг в Україні в контексті динаміки міжнародних інвестицій показує, що, незважаючи на існування окремих податкових пільг, їхній загальний вплив на залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) залишається слабким через низку системних проблем та відсутність централізованої системи оцінки ефективності.

Під час військового стану фінансова підтримка державної та бізнес-діяльності є надзвичайно важливою. В Україні податкові та неподаткові надходження складають щонайменше 75% доходів бюджету всіх рівнів. Тому податкова система наразі є єдиним альтернативним та найважливішим джерелом доходів для нашої держави. Однак частка доходів надходить не від держави чи громадян, а від підприємств – платників податків. Як вітчизняним, так і іноземним компаніям потрібні стабільні та чіткі правила управління податками. У той час як вітчизняні компанії знайомі з характеристиками та навичками вітчизняних «модераторів» у податковому менеджменті, іноземним інвесторам незрозуміло, що вектори управління податками часто змінюються, а правові норми, що регулюють інвестиції, тлумачаться по-різному тощо. На думку Національного банку України, іноземні інвестиції в економіку України слід розділити на дві групи: інвестиції, доходи від яких надходять зсередини країни

(«туди й назад»), та чисті іноземні інвестиції, доходи від яких надходять з джерел за межами України [18].

За даними Департаменту статистики та звітності Національного банку економічного співробітництва та розвитку (НБУ), протягом останніх дванадцяти років (2010-2022) спостерігалися неоднозначні тенденції у залученні іноземних інвестицій до України [1]. За даними НБУ, між 2010 та 2022 роками обсяг надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) резидентам склав 10,5 млрд доларів США, або 25% від загального обсягу. Найвищі показники за цим видом інвестицій були зафіксовані між 2010 та 2013 роками, що становило в середньому 32,7% від загального обсягу інвестицій. Майже 90% цих інвестицій було спрямовано на виробництво та матеріальні послуги. Однак з початком російської окупації інвестиції почали різко скорочуватися. У 2014 та 2015 роках кошти на ці операції почали залишати Україну, що стало наслідком політичних змін у країні та початку бойових дій на сході. Протягом цих двох років нинішні та потенційні інвестори переглянули свою діяльність та адаптувалися до нових економічних умов, беручи на себе підвищені ризики [18].

Основними інвесторами в національну економіку були компанії, зареєстровані на Кіпрі, в Нідерландах та Швейцарії. Як наслідок, чистий приплив інвестиційних коштів від прибуткових циркулярних операцій поступово зростав з 2017 по 2021 рік, хоча й не досяг довоєнного рівня. Наприклад, обсяг таких інвестицій становив 270 мільйонів доларів у 2017 році та вже досяг 1,89 мільярда доларів у 2021 році [20].

Таким чином, надходження від прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з джерелом доходу в Україні зросли в шість разів за чотири роки. Експерти Національного банку іноземних інвестицій (НБУ) оцінили обсяг циркулярних ПІІ у 2022 році лише в 600 мільйонів доларів. Така фінансова ситуація була наслідком масштабних військових операцій, що відбулися після російського вторгнення. На жаль, ситуація не покращиться у 2023 році, а загальний економічний стан країни ставатиме дедалі складнішим, що значно знизить її інвестиційну привабливість. Залучити іноземних інвесторів до країни, яка

перебуває у стані війни, надзвичайно складно. Однак міжнародна спільнота знає приклади того, як впоратися з такою ситуацією. Для залучення інвестиційних коштів на транзит доцільно залучати страхові компанії та спеціалізовані установи, що знаходяться під юрисдикцією Світового банку.

Країна не може дозволити собі уповільнювати економічний розвиток, оскільки це неминуче призведе до неплатежів за кредитами. На нашу думку, залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з українських джерел доходів могло б дещо покращити фінансову та соціально-економічну ситуацію за умови страхування ризиків та сприятливих податкових стимулів.

В Україні у нас є останній шанс уникнути інших інвестицій. У вересні 2022 року Міністерство фінансів України є членом Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій (MIGA) та відповідає за покращення інвестицій. Представники уряду домовилися з MIGA про створення механізму захисту інвестицій під час бойових дій.

Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (MIGA), що входить до складу Групи Світового банку, готове запропонувати Україні пілотний проект вартістю 30 мільйонів доларів. Цю суму вже виділено, і агентство готове працювати з нами вже сьогодні. Спочатку ми розробимо інвестиційний проект та опрацюємо всі деталі надання гарантій іноземним інвесторам. MIGA вже має інструментарій страхування політичних ризиків, який включає страхування воєнних ризиків. «Перевага полягає в тому, що його страхові продукти адаптовані до України; тому немає потреби винаходити щось абсолютно нове», – заявили представники Міністерства економіки України [14].

Починаючи з 2023 року, суми покриття ризиків збитків будуть збільшені. Загальний портфель MIGA становить 24 мільярди доларів. Після завершення формування Фонду реконструкції України Світового банку очікується, що Україна отримає 17 мільярдів доларів на відновлення критичної інфраструктури та сприяння економічному розвитку. Частина цієї суми спеціально призначена для страхування ризиків інвесторів. Страхування має покривати щонайменше 90% суми інвестицій. Наявність механізму страхування інвестицій, перш за все,

приверне увагу потенційних інвесторів та стимулюватиме збільшення інвестицій, оскільки пропонує можливість повернення коштів у разі часткової або повної втрати. MIGA підтримує інвестиції в інфраструктуру, енергетику, телекомунікації та виробництво. До 2023 року його загальний страховий портфель перевищить 24 мільярди доларів. Цей вид страхування інвестицій від військових ризиків доступний та використовується у Великій Британії, Японії, Німеччині, Франції, Канаді та Австралії [14].

Найцікавішим та повчальним досвідом для України в сучасних умовах є досвід Ізраїлю. Ізраїльсько-палестинський конфлікт триває вже багато років, і влада адаптувалася до нього таким чином, що це не заважає економічному розвитку. Одна з найрозвиненіших економік світу успішно функціонує, розвивається та вдосконалює свою оборону від ворогів, незважаючи на військові конфлікти з ісламськими державами та несприятливу економічну ситуацію (45% території країни – пустеля). Тому підвищення інвестиційної привабливості під час надзвичайного стану є складним і довгостроковим завданням, але тим не менш можливим завдяки систематичній та безпрецедентній фінансовій підтримці найрозвиненіших країн світу: Австралії, Великої Британії, країн ЄС, Канади, Сполучених Штатів Америки та Японії [13].

Ще одним ключовим елементом залучення іноземних інвестицій є привабливе податкове законодавство з точки зору прозорості, простоти та стабільності податкових пільг. Аналіз даних головного органу фінансового нагляду України за період 2012-2022 років показує, що просте збільшення або зменшення податкових пільг не призводить до бажаного результату. Бізнес, включаючи іноземних інвесторів, насамперед хоче єдиних правил оподаткування на основі заздалегідь визначених критеріїв та показників. Немає кореляції між пільговим оподаткуванням та обсягом залучених інвестицій. Усі ініціативи щодо підтримки бізнесу мають бути ретельно прораховані, а їхній очікуваний вплив має перевищувати очікувані витрати (або втрачені доходи). Це особливо актуально в часи кризи, коли державні фінансові ресурси дуже обмежені [5].

Хаотичні зміни векторів податкових реформ набагато частіше стримують іноземних інвесторів від капіталовкладень, ніж, наприклад, ставка податку на доходи фізичних осіб у розмірі 18%, яка загалом значно вища в ЄС. Наприклад, у Чехії та Польщі вони становлять 19%, у Латвії, Естонії – 20%, а в Словаччині та Португалії – 21% [5]. Ставки ПДВ та податку на доходи фізичних осіб також вищі в більшості країн ЄС, ніж в Україні. Тому ми вважаємо, що немає сенсу зосереджуватися на зниженні податкових ставок, оскільки це не чарівна паличка для залучення інвестицій. Складність податкового адміністрування видається набагато вищою, включаючи блокування податкових накладних, невідповідності в обігу електронних документів та неоднозначності в тлумаченні певних податкових стандартів. Повністю або хоча б частково вирішивши ці проблеми, держава суттєво сприятиме покращенню інвестиційного клімату для потенційних іноземних керуючих фондами.

Не можна забувати про недовіру до правової системи та монополізацію ринку олігархами, що ще більше ускладнює залучення капіталу в Україні в умовах надзвичайного стану. Описані структурні проблеми є набагато серйознішими та потребують ефективних і невідкладних заходів, ніж запровадження нових податкових пільг. Часто податкові пільги не сприяють додатковим інвестиціям; ці інвестиції продовжуються, навіть якщо вони не приносять фінансової вигоди, тобто якщо вони зосереджені на соціальній складовій (розвиток сільських районів, меліорація земель).

Згідно з дослідженнями Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), податкові пільги не можуть компенсувати відсутність інвестиційної привабливості країни та призводять до зниження рівня інвестицій. Окрім фіскальних факторів, важливу роль в інвестиційній привабливості країни також відіграють:

- ефективні державні інституції,
- розвинена соціально-економічна інфраструктура,
- позитивні макроекономічні показники.

Коли ці фактори виявляються неефективними, уряди зазвичай вдаються до зниження податків, створюючи конкретні, цільові податкові пільги для певних секторів чи галузей. Зниження податків має застосовуватися систематично для стимулювання економічної активності в усіх секторах та галузях. Податкові пільги, ймовірно, будуть більш шкідливими для урядів та платників податків і з більшою ймовірністю послаблять дотримання податкового законодавства, ніж реформи, спрямовані на спрощення податкової системи та розширення податкової бази [9].

Рис. 2.1 оцінка результативності податкових пільг в контексті динаміки міжнародних інвестицій в Україну

Джерело: складено автором на основі [8]

Таким чином, податкові стимули контекстуально коригуються для заохочення інвесторів до інвестицій. Це порушує принцип рівності з іншими підприємствами, суттєво спотворює конкурентне середовище та відхиляється від фундаментальних принципів оподаткування. Податкові стимули, перш за все, призводять до втрати бюджету та ресурсів, які необхідно доповнювати іншими джерелами фінансування. Тому важливо зосередитися на інших факторах, що визначають привабливість держави для інвестицій. Податкове законодавство,

адаптоване до воєнних реалій, набуває все більшого значення та має відповідати інноваційним та інвестиційним потребам національної економіки. Інструменти податкового регулювання є ключовими для стимулювання інвестиційної активності, особливо у воєнний та повоєнний час. Для забезпечення зростання інвестицій необхідні структурні реформи національної економіки та створення інвестиційного клімату, сприятливого для інновацій. Враховуючи обмеженість фінансових ресурсів, держава повинна надавати пріоритет непрямим методам стимулювання інвестицій та інновацій у сучасних умовах. Структурний занепад української економіки не за горами, якщо не буде скасовано олігархічний підхід до ринкових механізмів [8].

Після розгляду основних проблемних аспектів залучення та надання податкових пільг для іноземних інвестицій було визначено такі моменти: незважаючи на 30 років незалежності України, правові норми, що регулюють інвестиційну діяльність, залишаються нечіткими. Вкрай важливо розробити податкове законодавство, яке відповідає інноваційним та інвестиційним потребам національної економіки. Було зазначено, що зниження податкового навантаження не вплинуло на обсяг іноземних інвестицій протягом розглянутого періоду. Навпаки, забезпечення ефективності роботи ключових державних інституцій, соціально-економічної інфраструктури та позитивних макроекономічних показників сприятиме створенню максимально привабливого інвестиційного клімату. Невирішеність цих питань наразі має негативні наслідки як для іноземних інвесторів, які втрачають свої активи та доходи і змушені залишати український ринок, так і для країни в цілому через погіршення інвестиційної картини, втрату робочих місць та загальне зниження соціального добробуту громадян.

Висновки до розділу 2:

Наразі Україна продовжує розробляти та впроваджувати податкові стимули, зокрема для:

- інвестицій у відбудову,
- інновації та конкретні галузі (будівництво, енергетика, виробництво).

Проте, в умовах повномасштабного вторгнення Росії, ключовими для інвесторів є не стільки податкові пільги, скільки гарантії безпеки та страхування воєнних ризиків.

Дослідження динаміки обсягів прямих іноземних інвестицій дозволило нам надати детальну оцінку поточної привабливості нашої країни на зовнішньому ринку. Аналіз обсягів прямих іноземних інвестицій (припливу) в Україну показує, що Кіпр є провідною країною-інвестором в Україну. Нідерланди та Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії посідають друге та третє місця серед інвесторів відповідно.

Інвестиційні фонди за секторами характеризуються:

- a. переважанням промисловості (41% обсягу),
- b. оптової та роздрібною торгівлі (14% обсягу),
- c. фінансової та страхової діяльності (11% обсягу).

Дослідження інвестиційного клімату країни дозволяє зробити висновок, що інвестиційна привабливість України значно змінювалася протягом багатьох років, що зумовлено військово-політичними, інфраструктурними та правовими факторами, які особливо перешкоджають та впливають на якісне покращення інвестиційного клімату. Рівень глобальної конкурентоспроможності залишався стабільним протягом усього досліджуваного періоду, що свідчить про наявність проблем та відсутність суттєвих якісних змін в українській економічній системі.

Таким чином, податкові пільги самі по собі мають обмежену результативність для залучення міжнародних інвестицій в Україну без вирішення фундаментальних проблем інвестиційного клімату та забезпечення безпеки.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ В УКРАЇНІ

3.1 Проблеми ефективності та застосування податкових пільг в Україні

Податкові пільги є одним із ключових інструментів податкової політики держави, спрямованих на стимулювання економічної активності, розвиток пріоритетних галузей, залучення інвестицій та підтримку соціально важливих секторів. Проте в Україні система податкових пільг характеризується низкою проблем, які знижують її результативність та ефективність. Значна кількість пільгових режимів, складність процедур їх отримання, відсутність прозорих критеріїв оцінювання та недостатній контроль за їх застосуванням призводять до втрат бюджету, корупційних ризиків та обмеженої віддачі від таких інструментів. У цьому розділі розглядаються основні групи проблем, що перешкоджають ефективному використанню податкових пільг в Україні, та аналізуються причини їх виникнення [17].

Однією з головних проблем є фрагментарність нормативно-правового регулювання. Податкові пільги закріплені у великій кількості актів, зокрема у Податковому кодексі, спеціальних законах, урядових постановах та тимчасових рішеннях. Це створює правову невизначеність і ускладнює їх застосування платниками податків.

Іншою проблемою є часті зміни законодавства: податкові режими, пільги або компенсаційні механізми можуть змінюватися кілька разів на рік. Такі коливання формують нестабільність податкового середовища та знижують довіру інвесторів, які потребують довгострокових гарантій.

Крім того, законодавство часто не містить чітких критеріїв визначення, які саме категорії підприємств мають право на пільги, що створює можливість для неоднозначного трактування і вибіркового застосування.

В Україні довгий час існувала значна кількість пільг за різними видами податків — від податку на прибуток до ПДВ та місцевих податків. Хоча у 2020—

2024 роках було проведено часткову оптимізацію, кількість пільг залишається значною [24].

Проблемними є:

- розпорошеність пільг між різними галузями без чіткої прив'язки до економічних пріоритетів держави;
- використання пільг для лобіювання інтересів окремих груп, а не для загального економічного розвитку;
- відсутність єдиного підходу до формування переліку пільг.

Такий стан призводить до того, що значна частина податкових витрат держави не має достатньої економічної віддачі, а бюджет недоотримує значні обсяги доходів.

Частина податкових пільг, що надаються підприємствам, не призводить до очікуваного збільшення інвестицій, виробництва або зайнятості.

Основні причини:

Відсутність системи оцінювання ефективності. На відміну від багатьох країн ЄС, в Україні немає обов'язкової процедури регулярного аналізу податкових витрат, що дозволила б визначити користь від конкретної пільги.

Неефективне спрямування пільг. Кошти, що держава фактично «недоотримує» через застосування пільг, не завжди працюють на підтримку інновацій, експорту або інвестицій — навпаки, часто ними користуються підприємства, які не мають суттєвого впливу на економічний розвиток.

Зловживання та мінімізація податкових зобов'язань. Існують випадки, коли пільгові режими використовуються не для розвитку діяльності, а для оптимізації оподаткування. Це перетворює податкові пільги із стимулюючого інструменту на спосіб ухилення від сплати податків [25].

Однією з найбільших проблем є обмежена прозорість інформації щодо отримувачів пільг. Попри наявність деяких відкритих реєстрів, значна частина інформації лишається закритою.

Також спостерігається:

- низький рівень контролю за виконанням умов пільг, особливо тих, які передбачають створення робочих місць або інвестицій у певні сфери;
- відсутність відповідальності за нецільове використання пільг, законодавство нерідко не містить чітких санкцій;
- слабкий розвиток електронних інструментів моніторингу.

Внаслідок цього частина платників податків отримує пільги, не виконуючи передбачених державою зобов'язань.

Податкові пільги є непрямим механізмом фінансування, оскільки зменшують доходи бюджету. Однак у державному фінансовому плануванні вони часто не враховуються належним чином.

Серед ключових проблем:

- суттєвий розрив між податковими витратами та фактичним економічним ефектом;
- складність у прогнозуванні доходів бюджету, адже частина пільг діє в умовах нестабільного законодавства;
- надмірні пільги гальмують формування конкуренції, оскільки створюють нерівні умови.

У роки воєнного стану, коли бюджетний дефіцит є значним, проблема ефективності пільг набуває особливої актуальності.

Податкові пільги є одним із найбільш корупційно чутливих інструментів. Це пов'язано з тим, що рішення про їх надання або підтвердження права на пільгу часто приймаються у «ручному режимі» [17].

Головні проблеми:

- можливість лобіювання окремих умов для конкретних підприємств;
- непрозорі процедури отримання пільг;
- можливі «договірні» схеми між посадовими особами та бізнесом;
- недостатній громадський контроль.

У результаті справжні інноваційні чи інвестиційні проекти можуть не отримати підтримки, натомість пільги надаються «наближеним» підприємствам.

В умовах трансформації економіки та воєнного стану Україна потребує ефективної податкової політики, яка сприятиме: модернізації промисловості, розвитку інновацій, підтримці експорту, післявоєнній відбудові.

Однак частина чинних пільг не відповідає пріоритетам державної економічної політики, адже: не орієнтована на створення доданої вартості, не стимулює модернізацію виробництва, не сприяє інтеграції до європейських ринків.

Отже, потрібне переформатування системи пільг відповідно до стратегічних потреб країни.

В умовах трансформації економіки та воєнного стану Україна потребує ефективної податкової політики, яка сприятиме: модернізації промисловості, розвитку інновацій, підтримці експорту, післявоєнній відбудові.

Однак частина чинних пільг не відповідає пріоритетам державної економічної політики, адже: не орієнтована на створення доданої вартості, не стимулює модернізацію виробництва, не сприяє інтеграції до європейських ринків.

Отже, проблеми ефективності та застосування податкових пільг в Україні мають комплексний характер і пов'язані як із недосконалістю нормативно-правової бази, так і з адміністративними, економічними та інституційними чинниками. Основними викликами залишаються:

- недостатня прозорість,
- відсутність системної оцінки результативності,
- зловживання та корупційні ризики,
- бюджетні втрати, що не компенсуються позитивним ефектом,
- слабка відповідність пільг стратегічним цілям держави.

Для підвищення ефективності податкових стимулів необхідно скоротити неефективні пільги, удосконалити критерії їх надання, посилити контроль та забезпечити прозорість усіх процесів. Лише комплексна податкова реформа дозволить перетворити податкові пільги на реальний інструмент розвитку економіки, а не механізм втрат бюджету та джерело корупційних ризиків.

3.2 Пропозиції щодо підвищення ефективності податкових пільг в Україні для залучення міжнародних інвестицій.

Ефективність податкових пільг як інструменту стимулювання припливу іноземного капіталу значною мірою залежить від їхньої прозорості, стабільності та здатності формувати передбачуване середовище для бізнесу. Аналіз чинної податкової системи України свідчить, що попри наявність окремих стимулюючих режимів, інвестиційна привабливість країни залишається нерівномірною. Причинами цього є часта зміна податкових правил, недостатня адресність пільг, обмежена інституційна спроможність держави та низький рівень довіри з боку інвесторів. Тому удосконалення механізмів податкового стимулювання є ключовим чинником інтеграції України у глобальні інвестиційні процеси [19].

Необхідність переходу до адресних та результативних податкових стимулів. Одним із ключових недоліків чинної системи є переважання універсальних або широких пільг, які не завжди спрямовані на стратегічно важливі галузі. Міжнародний досвід показує, що найбільш ефективними є таргетовані податкові стимули, орієнтовані на конкретні сектори економіки, що здатні генерувати високий рівень доданої вартості, інновацій та зайнятості.

Пропозиції:

- запровадження пільг на основі принципу «selective incentives», спрямованих на високотехнологічні, експортно орієнтовані та інноваційні виробництва;
- надання податкових знижок за результатами діяльності, наприклад: податкові кредити за приріст інвестицій, R&D-інвестицій або створення нових робочих місць;
- впровадження гнучкого механізму «інвестиційної угоди» (стратегічного партнерства), коли компанія отримує пільги лише за умови виконання конкретних інвестиційних зобов'язань.

Такі інструменти забезпечують взаємовигідність: інвестор отримує податкові переваги, держава – реальні економічні результати.

Підвищення стабільності та передбачуваності податкової політики. Стабільність податкового законодавства є одним із ключових критеріїв для іноземних інвесторів. Часті зміни ставок та умов застосування пільг формують ризиковане середовище, що знижує довіру до країни як до інвестиційного партнера [20].

Рекомендації щодо удосконалення:

- запровадження принципу «стабільності стимулів»: пільги мають діяти не менше 5–10 років з гарантією незворотності;
- підвищення прозорості процесу прийняття рішень щодо податкових стимулів та відкриття інформації про їхній вплив на бюджет;
- посилення ролі спеціальних інституцій, таких як Офіс із залучення інвестицій, для гарантування дотримання правил інвестору.

Закріплення довгострокових правил знижує регуляторні ризики та робить Україну конкурентоспроможною порівняно з іншими державами Центральної та Східної Європи.

Оптимізація системи податкових пільг відповідно до міжнародних стандартів. Світовий досвід свідчить, що надання пільг без належної аналітичної оцінки може призводити до бюджетних втрат без суттєвих інвестиційних результатів. Тому важливо забезпечити відповідність українських стимулів стандартам ОЕСР, ЄС та кращим практикам.

Пропозиції:

- запровадження обов'язкової оцінки ефективності пільг (tax expenditure analysis);
- усунення дублюючих та неефективних стимулів, які не дають економічного ефекту;
- приведення українських спеціальних режимів у відповідність до вимог глобального мінімального податку (Pillar II), щоб уникнути податкових спорів та підвищити прозорість [19].

Така гармонізація зменшить ризики міжнародного податкового арбітражу та підвищить довіру транснаціональних корпорацій.

Розширення спеціальних економічних режимів та індустріальних парків. Індустріальні парки та спеціальні економічні зони (СЕЗ) є важливим інструментом концентрації інвестицій. В Україні ця система почала розвиватися, однак її потенціал використано не повністю.

Ключові напрями розвитку:

- удосконалення податкових стимулів для індустріальних парків: звільнення від податку на прибуток на перші роки діяльності, прискорена амортизація, пільги на імпорт обладнання;
- формування прозорої системи відбору та сертифікації керуючих компаній індустріальних парків;
- координація податкових стимулів з іншими державними інструментами, такими як експортно-кредитне агентство та програми грантів.

Це дасть можливість створити локальні центри економічного зростання та зменшити інвестиційні витрати для компаній.

Вдосконалення адміністрування податкових пільг. Навіть найкращі стимули можуть бути неефективними через складні процедури їх отримання. Інвестори часто стикаються з бюрократичними бар'єрами та неоднозначним трактуванням законів [6].

Пропозиції щодо покращення адміністрування:

- цифровізація процедур подання заявок на пільги та звітності щодо інвестиційних зобов'язань;
- запровадження принципу «єдиного вікна» для іноземних інвесторів;
- скорочення кількості перевірок та адміністративних контактувань з контролюючими органами.

Це забезпечить швидкість ухвалення рішень і мінімізує корупційні ризики.

Сучасні тенденції доводять, що податкові стимули є найбільш ефективними у поєднанні з не фіскальними заходами – інвестиційними гарантіями, грантовими програмами, підтримкою експорту, розвитком інфраструктури.

Рекомендації:

- поєднання податкових пільг з програмами підтримки інновацій, стартапів, R&D;
- створення програм Targeted Investment Support для великих проєктів понад 20–30 млн дол.;
- забезпечення регіональної збалансованості, щоб стимулювати інвестиції не лише у великі міста, а й у периферійні регіони.

Взаємодія податкових та інституційних механізмів дозволить збільшити економічний ефект від кожної інвестиції.

Висновки до розділу 3:

У ході дослідження проблем ефективності та застосування податкових пільг в Україні встановлено, що чинна система податкових стимулів характеризується низькою результативністю та не забезпечує досягнення задекларованих економічних цілей.

Підвищення ефективності податкових пільг в Україні потребує комплексного підходу, який поєднує адаптацію до міжнародних стандартів, стабільність податкової політики, адресність стимулів та удосконалене адміністрування. Запропоновані заходи дозволять перетворити податкові пільги на дієвий інструмент розвитку економіки, здатний активізувати притік міжнародних інвестицій, сприяти технологічній модернізації та підвищити конкурентоспроможність України на глобальному ринку.

Таким чином, проблеми ефективності та застосування податкових пільг в Україні мають комплексний характер і зумовлені поєднанням правових, адміністративних, економічних та інституційних чинників. Для підвищення результативності податкових стимулів необхідним є переформатування системи пільг відповідно до стратегічних цілей розвитку держави, скорочення неефективних податкових преференцій, запровадження обов'язкової оцінки їх економічного ефекту, посилення прозорості та контролю. Реалізація цих заходів дозволить трансформувати податкові пільги з джерела бюджетних втрат і корупційних ризиків у дієвий інструмент стимулювання інвестиційної та економічної активності в Україні.

ВИСНОВКИ

У межах даної кваліфікаційної роботи було комплексно досліджено вплив податкових пільг на залучення іноземних інвестицій в Україну з урахуванням теоретичних підходів, міжнародного досвіду та сучасної вітчизняної практики. Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю формування ефективної інвестиційної політики держави в умовах глобальної конкуренції за капітал, обмежених фінансових ресурсів, воєнних викликів і глибоких трансформаційних процесів, що відбуваються в економіці України. В умовах післякризового та воєнного відновлення питання залучення іноземних інвестицій набуває особливої ваги, оскільки саме інвестиції є ключовим джерелом модернізації економіки, оновлення виробничого потенціалу та забезпечення сталого економічного зростання.

У процесі дослідження встановлено, що податкові пільги є важливим, проте не універсальним інструментом стимулювання іноземних інвестицій. У теоретичному аспекті вони розглядаються як елемент податкового регулювання, спрямований на зниження податкового навантаження на інвесторів, підвищення очікуваної норми прибутковості інвестиційних проєктів та часткове зменшення інвестиційних ризиків. Водночас доведено, що ефективність податкових пільг істотно залежить від якості інституційного середовища, стабільності податкової системи, передбачуваності економічної політики держави та загального рівня соціально-економічного розвитку країни-реципієнта капіталу.

Аналіз наукових підходів до оцінки впливу податкових пільг на інвестиційну активність дозволив дійти висновку, що у світовій практиці податкові стимули здебільшого розглядаються як допоміжний, а не визначальний фактор залучення іноземних інвестицій. Для іноземних інвесторів вирішальне значення мають не лише податкові умови, а й макроекономічна стабільність, рівень корупції, ефективність судової системи, захист прав власності, прозорість регуляторного середовища, наявність кваліфікованої робочої сили та доступ до сучасної інфраструктури. У зв'язку з цим податкові пільги можуть виконувати

роль каталізатора інвестиційних процесів лише за умови комплексного покращення загального інвестиційного клімату в країні.

Дослідження сучасного стану залучення іноземних інвестицій в Україну показало, що, попри застосування податкових стимулів, обсяги прямих іноземних інвестицій залишаються нестабільними та значною мірою залежать від внутрішніх і зовнішніх факторів. Значну частку інвестицій становить реінвестований прибуток уже наявних іноземних компаній, що свідчить про певний рівень довіри з боку діючих інвесторів, проте одночасно вказує на обмежений приплив нового іноземного капіталу. Це підтверджує висновок про те, що податкові пільги самі по собі не здатні забезпечити сталий та довгостроковий приріст іноземних інвестицій.

У роботі було проаналізовано основні форми податкових пільг, що застосовуються в Україні з метою стимулювання іноземних інвестицій, зокрема пільгові режими для резидентів індустриальних парків, податкові стимули для реалізації значних інвестиційних проєктів, а також механізми звільнення від окремих податків і митних платежів. Встановлено, що запровадження зазначених інструментів загалом відповідає міжнародній практиці, однак їх практична реалізація часто супроводжується складністю адміністративних процедур, недостатньою поінформованістю потенційних інвесторів, частими змінами законодавства та обмеженою прозорістю механізмів надання пільг.

Окрему увагу в дослідженні приділено оцінці ефективності податкових пільг з позиції державних фінансів. Виявлено, що відсутність системного моніторингу та регулярної оцінки результативності податкових стимулів ускладнює визначення їх реального впливу на економічний розвиток країни. У низці випадків податкові пільги призводять до втрат бюджетних надходжень без належного компенсаційного ефекту у вигляді зростання інвестицій, зайнятості або технологічного оновлення економіки. Це обумовлює необхідність переходу до більш зваженого, аналітично обґрунтованого та результатноорієнтованого підходу до формування податкової політики у сфері інвестицій.

На основі проведеного аналізу зроблено висновок, що податкова політика України щодо залучення іноземних інвестицій потребує подальшого вдосконалення та стратегічної переорієнтації. Доцільним є перехід від фрагментарного та ситуативного застосування податкових пільг до комплексного підходу, який передбачає чітке визначення пріоритетних галузей економіки, встановлення прозорих критеріїв відбору інвестиційних проєктів, обмеження строків дії податкових стимулів та запровадження обов'язкової оцінки їх економічної ефективності. Особливу увагу слід зосередити на підтримці інвестицій, спрямованих на розвиток переробної промисловості, інноваційних і високотехнологічних виробництв, а також експортно орієнтованих секторів економіки.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що податкові пільги можуть бути ефективним інструментом залучення іноземних інвестицій в Україну лише за умови їх узгодженості з іншими напрямками державної економічної політики. Забезпечення стабільності податкового законодавства, зменшення регуляторних бар'єрів, підвищення якості державного управління, посилення інституційної спроможності та впровадження прозорих механізмів захисту інвесторів є ключовими передумовами формування сприятливого інвестиційного клімату. Реалізація комплексного підходу до використання податкових пільг сприятиме зростанню довіри з боку іноземних інвесторів, активізації інвестиційних процесів та забезпеченню сталого економічного розвитку України у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення: 10.12.2025).
2. Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями в Україні» від 17.12.2020 № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20>. (дата звернення: 10.12.2025).
3. Закон України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 № 5018-VI (зі змінами 2023–2024 рр.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>. (дата звернення: 10.12.2025).
4. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 № 93/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.12.2025).
5. Інвестиційна діяльність в Україні у 2024 році : аналітичний звіт Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua> (дата звернення: 08.12.2025).
6. Національна стратегія залучення прямих іноземних інвестицій в Україну / UkraineInvest, 2024. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua> (дата звернення: 08.12.2025).
7. Investment Policy Monitor // UNCTAD. 2024–2025. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org> (дата звернення: 07.12.2025).
8. World Investment Report 2024 // UNCTAD. URL: <https://unctad.org/wir> (дата звернення: 07.12.2025).
9. OECD Investment Policy Reviews: Ukraine. 2023–2024. URL: <https://www.oecd.org/investment>. (дата звернення: 07.12.2025).
10. Ukraine Economic Update // World Bank Group. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine>. (дата звернення: 06.12.2025).
11. Foreign Direct Investment Statistics of Ukraine // National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>. (дата звернення: 06.12.2025).

12. Прямі іноземні інвестиції в Україні: тенденції та структура // НБУ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua>. (дата звернення: 06.12.2025).
13. Tax Incentives for Investors in Ukraine // European Business Association. 2024. URL: <https://eba.com.ua/en>. (дата звернення: 05.12.2025).
14. Інвестиційний клімат в Україні: оцінка бізнесу // Європейська Бізнес Асоціація, 2024. URL: <https://eba.com.ua/research>. (дата звернення: 05.12.2025).
15. State Support and Tax Incentives for Large Investment Projects in Ukraine // Deloitte Ukraine, 2024. URL: <https://www2.deloitte.com/ua>. (дата звернення: 05.12.2025).
16. Tax Policy and Investment Attractiveness in Transition Economies // IMF Working Paper, 2023. URL: <https://www.imf.or>. (дата звернення: 04.12.2025).
17. Іванов О. О. Податкові стимули як інструмент залучення іноземних інвестицій // Економіка України. – 2024. – № 6. – С. 25–33.
18. Мельник Л. Г. Іноземні інвестиції в умовах воєнної економіки // Вісник економічної науки України. – 2024. – № 2. – С. 41–48.
19. Гриценко Л. Л., Дехтяр Н. А. Ефективність податкових пільг у стимулюванні інвестицій // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. – 2023. – № 4. – С. 66–74.
20. Investment Incentives Database // OECD, 2024. URL: <https://www.oecd.org/investment/investment-incentives>. (дата звернення: 04.12.2025).
21. Doing Business in Ukraine 2024 // PwC Ukraine. URL: <https://www.pwc.com/ua>. (дата звернення: 03.12.2025).
22. Ukraine: Investment Guide // KPMG Ukraine, 2024. URL: <https://home.kpmg/ua>. (дата звернення: 03.12.2025).
23. Індустріальні парки та податкові стимули в Україні // Міністерство економіки України, 2024. URL: <https://me.gov.ua> (дата звернення: 03.12.2025).
24. Прямі іноземні інвестиції в Україні у 2023–2024 роках // Minfin.com.ua. URL: <https://minfin.com.ua/ua>. (дата звернення: 02.12.2025).

25. Rebuilding Ukraine with the Private Sector // UkraineInvest, 2024. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en>. (дата звернення: 02.12.2025).